

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КУЛЬТУРИ УСНОГО НАВЧАЛЬНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Курс сучасної української мови служить для майбутніх вчителів початкових класів базою для вивчення нормативного мовлення на всіх мовних рівнях. Актуальний центр проблеми культури мовлення як правило, базується на критерії літературно-мовної правильності. Однак при цьому майже не враховується функціональний аспект комунікації – функціонально-комунікативна оптимальність мовлення. Відомо, що лише в поєднанні з цим аспектом культура мовлення стає набутком загальноналежської культури. Таким чином, культура мовлення в широкому розумінні цього слова передбачає врахування двох критеріїв: літературно-мовної правильності, а також стилістичної відповідності і комунікативної доцільності спілкування. Врахувати ці критерії особливо важливо в мовній діяльності майбутнього вчителя.

В ідеальному варіанті акт спілкування передбачає адекватність виголошеної вчителем і сприйнятої учнями інформації. Насправді ж ця адекватність є відносною, оскільки вона великою мірою залежить від багатьох факторів, пов'язаних з особистостями педагога й учня, умовами спілкування /час, місце, обстановка, наявність чи відсутність адресата в момент мовлення, наявність контакту з ним і т.д./, а також від сфери спілкування, його змісту, мети і завдань. Без урахування дії цих чинників не можна уявити повноцінного адекватного спілкування не тільки в навчальному процесі, а й у будь-якій сфері діяльності людини. Підвищення якості навчально-виховного процесу неможливе без оволодіння мовностилістичними нормами усного навчального мовлення – найбільш живаної форми професійного спілкування вчителя.

Усне навчальне мовлення являє собою функціональний різновид наукового стилю і має свою специфіку, яка зумовлена взаємодією екстралінгвістичних і власне лінгвістичних факторів. Взаємодія цих чинників викликана свідомим відбором учителем мовних засобів і використанням їх у певній функції, з врахуванням даної сфери комунікації. Знання й врахування взаємодії цих факторів при побудові усного навчального висловлювання дасть змогу вчителю чітко, точно, доречно, логічно, послідовно виразити свої думки. Крім того, ця

обставина має пряме відношення до вирішення проблеми оптимізації й підвищення ефективності процесу навчання: збільшення кількості і якості навчальної інформації може бути забезпечене шляхом впорядкування ланок суджень і умовиводів при викладі навчального матеріалу. Зв рахунок цього налагоджується міцний контакт між учителем й учнями, зростає їх взаєморозуміння.

Виявлення функціонально-стилістичної своєрідності усного навчального мовлення, його стилеутворюючих факторів та їх втілення в мовленні має не тільки теоретичне, а й практичне значення, оскільки стильові риси /логічність, узагальненість, об'єктивність, абстрактність, емоційність, експресивність, точність і ясність/ слід розглядати як своєрідні правила побудови висловлювань даного різновиду мовлення. Під час проведення практичних і лабораторних занять з мови увага студентів звертається не тільки на дотримання літературної норми мовлення, а й на те, наскільки логічно, об'єктивно, емоційно, точно і ясно будуються їх відповіді. Важливо організувати роботу так, щоб усі студенти брали участь в аналізі відповідей своїх однокурсників. Дуже ефективним помічником у проведенні такого аналізу є магнітофонний запис усного мовлення студентів. Таку роботу доцільно провадити під час використання в навчальному процесі активних форм і методів, зокрема ділових ігор.

Як зазначалось вище, у процесі спілкування ті чи інші екстралінгвістичні фактори впливають на відбір певних мовних засобів. Дослідження показали, що специфіка усного навчального мовлення зумовлена дією таких чинників, як форма реалізації, мета, ситуація, умова спілкування та вікові психологічні особливості учнів. У цьому відношенні майбутнім фахівцям пропонується провести спостереження за тим, як змінюється структура висловлювання залежно від форми реалізації мовлення /усної чи писемної/, мети, ситуації чи умов спілкування. Дуже важливим, на наш погляд, є вироблення уміння використовувати необхідні мовні засоби з метою активізації пізнавальної діяльності учнів. Вільш глибоко мовноструктурні особливості професійного мовлення вчителя вивчається на засіданнях гуртка "Усне навчальне мовлення". Оскільки в роботі гуртка може взяти участь порівняно невелика кількість студентів, доцільно було б організувати на випускних курсах роботу спецсемінару чи спецкурсу з вивчення функціонально-стилістичної своєрідності усного навчального мовлення.